

Lakatos Júlia

A pannon puli hódítása

Magyarország a térség országaihoz képest komparatív előnyökkel rendelkezik a gazdasági hatékonyság tekintetében. Amennyiben az ország megfelelő stratégiával, kellő nyitottsággal válaszol a gazdasági válság okozta változásokra, akár az átrendeződő erőviszonyok győztese is lehet.

A gazdasági szabadság és politikai szabadság összefüggéseit vizsgálva jelen elemzés arra keresi a választ, hogy miben szükséges eltérni a jelenlegi gyakorlattól ahhoz, hogy a gazdasági válság nyomán átrendeződő erőviszonyokból Magyarország a térséghez képest megerősödve kerüljön ki.

Gazdasági szabadság és versenyképesség

A Heritage Foundation és a Wall Street Journal éves elemzéséből kiderül, hogy Magyarország, világviszonylatban is szabad gazdasággal rendelkezik. Ami ennél is fontosabb – mivel nem csak gazdaságilag szabad – ideális terep a külföldi befektetők számára. A potenciális beruházók elsősorban nyitott, befogadó gazdaságokat és stabilitást keresnek, egyszerű és átlátható befektetési feltételekkel, vállalkozásbarát bürokráciával. Az imént felsorolt tényezők fejlesztésével Magyarország kiútja a gazdasági válságból a gazdasági szabadság további növelése lehet.

A 2009-es Index of Economic Freedom felmérése 183 országot vizsgált, ebből 179-ről áll rendelkezésre értékelhető adat. A gazdasági szabadság mértéke 100 pontos skálán tíz faktor alapján mérhető. A vizsgált tényezők az üzleti, a kereskedelmi, valamint a fiskális szabadság, az állam mérete, a monetáris szabadság, befektetési szabadság, pénzügyi szabadság, tulajdonjogok, korrupciómentesség és a munkaerő szabadsága. Egy gazdaságilag szabad országot a munkaerő, a tőke és javak szabad áramlása jellemez, amelyek szabadságát mások szabadságának védelmén túl nem szabályoz az állam. Jelenleg a tíz legnyitottabb gazdaságú ország Hong Kong, Szingapúr, Ausztrália, Írország, Új-Zéland, az Egyesült Államok, Kanada, Dánia, Svájc valamint az Egyesült Királyság. Magyarország a 2009-es Index alapján gazdaságilag a 44. legszabadabb ország. Gazdasági szabadság mérőfoka 66.8 pont, ami 0.8 pontos visszaesés a tavalyi mérésekhez képest. Ennek ellenére a jelentés kiemeli, hogy Magyarország Európa 43 országa közül a 22. és az összesített eredménye jóval felülmúlja a világ átlagát. A környező országok közül Ausztria 23. helyen áll a rangsorolásban (71.2 ponttal), Szlovákia a 36. és Csehország 37. (egyaránt 69.4 ponttal). Románia 65. (63.2), Szlovénia 68. (62.9), Lengyelország 82. (60.3), Szerbia 109. (56.6), valamint Horvátország a 116. (55.1) helyen található. Látható, hogy Magyarország a térségben is előnyös helyezést ért el.

A gazdasági szabadságon túl a World Economic Forum globális versenyképességi indexe Magyarországot 134 vizsgált országból 62. legversenyképesebbnek tartja. Azonban a tendenciákat tekintve, az egyre erősödő államkapitalizmus fényében érthető, hogy a gazdasági szabadság, a versenyképesség nem minden.

Politikai szabadság

A piacgazdaság és demokrácia egymást erősítő, nem kizáró értékek. Amint ez megszűnik létezni gyakran a befektetők is menekülnek egy adott térségből. Rendkívül fontos, hogy a Freedom House miközben felhívja a figyelmet a hazai politikai élet radikalizálódására – szabadnak minősíti Magyarországot. 2009-es Freedom in the World című jelentésében, három fontos tényezőt emelt ki e téren. A kormányzati reformok elutasítása a 2008. márciusi népszavazás során veszélyes precedenst teremtett, ami akár az ország hosszú távú reformképtelenségéhez is vezethetett volna. A gazdasági válság által generált – államcsőd közeli – kényszerhelyzet nélkül, az Európa Parlamenti majd később parlamenti választásokhoz közeledve tovább romlott volna az ország gazdasági helyzete a politikai „kiszavazó-show”-k szociális ígéretversenyének köszönhetően. A szélsőjobboldali erők radikalizálódását rasszizmusba hajlónak minősítette és kiemelte a roma társadalom tagjai ellen elkövetett, több esetben halálos kimenetelű támadásokat. A jelentés legfontosabb eleme azonban az, hogy míg a radikalizálódás aggodalomra ad okot, nem veszélyezteti az ország alkotmányos rendjét és nem váltott ki elnyomó, antidemokratikus kormányzati intézkedést, amely ellehetetlenítette volna e csoportok létezését vagy a szabad véleménynyilvánítást.

Ehhez képest, a Freedom House által vizsgált országok közül 42 nem felel meg a „szabad” ország követelményének. A nyolc legrosszabb minősítésű országban súlyos jogsértések és elnyomás honol, ez a gazdasági szabadsági indexükben is tükröződik. Észak-Korea a világ egyik legzártabb és legelnyomottabb országa. A 90-es években a marxizmus-leninizmus ideológiáját az „önfenntartó” gazdaságra cserélő ország gazdasági szabadság indexe 2 pont, az utolsó a mérhető országok között. Üzbegisztánban és Türkmenisztánban a civil szféra elnyomott, a média és a gazdaság gyakorlatilag állami irányítás alatt áll. Üzbegisztán 148., Türkmenisztán 169. a gazdasági szabadság indexen. Szudánt a folyamatos erőszak miatt 2000 óta nem pontozzák gazdasági szabadság tekintetében. Szudán a világ tíz legkorruptabb országa közé számít. A kormány tudtával és támogatásával a legalacsonyabb becslések szerint is több tízezer embert öltek meg 2003 óta Darfúrban.

Miközben a hazai híradásokban minden napra jut egy brutális gyilkosság vagy tragikus baleset, a világ e részeiről keveset hallani. Ezen országok ismeretének hiányában a társadalom jelentős része nem rendelkezik megfelelő viszonyítási alappal a hazai viszonyokról. Nem csak a politikai emlékezet rövid Magyarországon, a történelmi is. Húsz évvel a rendszerváltás után a demokráciát, a szabadságot szinte természetesnek veszi a magyar társadalom, ezzel szemben az ideális esetben velejáró gazdasági szabadságra, illetve annak növelésére gyanakvással tekint.

Magyar valóság – Következtetések

A rendszerváltás idején a környező országokhoz képest nagyobb szabadságot élvező magyar társadalom gazdasági jólétet áhított, húsz év elteltével még mindig ugyanezt kutatja. A „nyugat” sikerét a szabadság és a gazdasági szabadság feltétlen tisztelete biztosította. Ezzel szemben a nyugat életszínvonalát kívánó Magyarország a felgyorsult világ bizonytalansága elől politikailag a szélsőségek irányába, gazdaságilag a kádári stabilitás „eszményébe” menekül. Egy új piaci szereplő megjelenése a távolsági buszvonalak szolgáltatási szegmensén belül azonnali tiltakozást vált ki az állami busztársaságok egyes érdekképviselői szerveinek részéről. Az egészségügy piaci alapokra való helyezése csírájában megbukott.

Míg korábban a hazai politikusok az ázsiai kistigrisek mintájára a Pannon Puma szerepét szánták az országnak, a gazdasági világválságból való kilábalás közepette ma már inkább egy „kítartó és hűséges” „Pannon Puli” körözhetné le közvetlen gazdasági vetélytársait. Magyarországnak megbízható és stabil, okos partnerévé kell válnia a külföldi befektetőknek. A kérdés, hogy hogyan használja ki az ország gazdasági szabadságának régió belüli jelenlegi komparatív előnyét és hogyan tud alkalmazkodni a gazdasági válság változó világához.

Magyarország erősségei kereskedelmi, üzleti, tulajdonjogi, befektetési és pénzügyi szabadságában rejlenek. A külföldi tőke közel azonos védelmet és privilégiumokat élvez, mint a hazai. A Heritage Foundation jelentése kiemeli továbbá a jogállamiság erősségét, valamint a korrupció enyhe, de létező jelenlétét. A hazai olvasó számára, aki a 2006 óta zajló utcai megmozdulásokra, a mindenkori kormányok korrupciós ügyektől hangos közbeszerzési eljárásaira vagy a korábbi rendszerből eredő kiskapuk társadalmára asszociál, mindez furcsán hathat. Az efféle elemzések azonban nem csak rávilágítanak az ország erősségeire, gyengeségeire, hanem – ahogyan azt a Freedom House jelentése is mutatja – relativizálják is helyzetét.

A Heritage Foundation által felvetett kihívások a következők: szükség van fiskális konszolidációra (ez az IMF legfőbb követelménye is, csak azután tartják elképzelhetőnek a gazdaságélénkítést), illetve a közpénzek elosztásának szigorúbb felügyeletére. Magyarország gazdasági problémáinak legfőbb forrása az állam mérete. E tekintetben jóval rosszabb az ország teljesítménye a világ átlagnál. Az utóbbi években ugyan jelentősen nőtt a magánszektor szerepe a gazdaságban, mégis az állami kiadások (azaz az állami újraelosztás) tették ki a GDP 51,9%-át. Összehasonlításképp az e téren szintén kritizált Csehországban ugyanez 43,6%, Szlovákiában 37,7%.

Magyarországon vállalkozást indítani viszonylag egyszerű, fele olyan rövid ideig tart, mint a világszerte átlagosnak tekinthető 38 nap, azonban több mint – a világtátlagnak számító – 18 engedély, művelet szükséges hozzá. A válság során is láthatóvá vált, hogy a vállalkozások felszámolása sem okoz nehézséget. Ezt azonban egyre többen bírálják Magyarországon, ugyanis a csődbe ment vállalkozók sok esetben azonnal új céget alapítanak.

A munkaerőpiacra vonatkozó jogszabályok rugalmasak, ami (a válságon kívül időszakban) elősegíti a foglalkoztatást és a termelékenységét. Ezzel szemben a munkaerő mobilitása és a

munkaidő rugalmatlan, a fizetésen kívüli juttatások tekintetében drága az élómunka alkalmazása, valamint az alkalmatlan munkavállalóknak való felmondás is rendkívül költséges.

Látható, hogy egyazon területen belül léteznek az országnak erősségei és fejleszteni valója. Ezek a „fejleszteni valók” azonban komoly gazdasági veszteséget okoznak, okozhatnak az ország számára.

Demján Sándor, 244 millió eurós beruházását – amely a válság kezdete óta a legnagyobb közvetlen külföldi tőkebefektetés a térségben – Horvátországban realizálja. Külföldön – a különböző ösztönzők következtében – ugyanis kedvezőbb feltételek mellett valósítható meg a projekt, mint idehaza. Korábban is mutatkozott külföldi befektetési szándék hazai cégek részéről, azonban finanszírozás hiányában ezt csak a rendkívül tőkeerős cégek engedhetik meg maguknak.

Miközben az ország legfőbb érdeke a külföldi tőke megnyugtatása volna, olyan bejelentések hangoztak el, hogy „megfojtják”, „tönkreteszik” a bankokat, amennyiben a bankok nem tesznek meg mindent – az egyébként önszántukból – hitelt felvevők védelmében. A kormány ennél finomabb intézkedéseket tett. Két hónapos moratóriumról szóló megállapodást írt alá a jelentős bankok képviselőivel, ezt követően magatartási kódexet kívánnak létrehozni az egyoldalú szerződésmódosítások megakadályozására.

Tény, hogy a devizahitelek visszafizetése mára sokaknak szinte irreális és teljesíthetetlen kötelezettséggé vált. Nyilvánosan a bankokra hárítani a felelősséget azonban többet árt az ország gazdaságának, mint használ akár a kormánynak, akár az ellenzéknek. E tekintetben nem feltétlen az Egyesült Államok példáját kell követni. A lakossági hitelezést, valamint a beruházások finanszírozását nem szerencsés egy kalap alá venni, főleg nem politikai érdekből. Van azonban alternatíva. Az első lépés, a biztonság légkörének megteremtése, a külföldi bizalom helyreállítása. Az IMF legutóbbi jelentése szerint Magyarországon végbement a pénzügyi stabilizáció, azonban hosszú még az út a végleges talpra állásig. Akinek van szándéka és befektetésre szánt pénze Magyarországon azok számára a jelenleginél is kedvezőbb és átláthatóbb feltételeket kell teremteni, legyenek akár hazai, akár külföldi befektetők. A gyorsaság, a hatékonyság és az átláthatóság ugyanis nem kerül semmibe.

Hosszútávon a biztonságos befektetési környezet hangsúlyozása a jövedelmező, hiszen a lakossági fogyasztás csökkenése következtében kieső adóbevételt a Magyarországra vonzott tőke jövőbeli adóiból lehetne mérsékelni. Magyarország a térségben gazdasági hatékonyság tekintetében rendelkezik komparatív előnyökkel. Amennyiben az ország megfelelő stratégiával, kellő nyitottsággal és innovációval válaszol a gazdasági válság okozta változásokra akár az átrendeződő erőviszonyok győztese is lehet. Hacsak az utóbbi években szinte kizárólag az autógyártás köré felépített sokat irigyelt szlovák gazdaságot vesszük mintának – a nyúl és a teknős jól ismert meséjéből kiindulva – a gazdasági szabadság bővítésével a puli akár még le is hagyhatja a pumát.